

ВИКЕНД НАСЕЉА СИЋЕВАЧКЕ КЛИСУРЕ¹

МАРИЈА МАРТИНОВИЋ, ИВАН РАТКАЈ, МИКИЦА СИБИНОВИЋ

Универзитета у Београду – Географски факултет, Студенски трг 3/3, Београд, Србија

Сажетак: У овом раду сагледан је утицај интензивног процеса изградње кућа за одмор и рекреацију и формирање 15 викенд насеља на насеобинску трансформацију Сићевачке клисуре од 60-их година 20. века. Детаљна анализа формирања данашњих викенд насеља резултат је првенствено теренских истраживања током 2001/2002. године, као и коришћења званичних статистичких података везаних за ову проблематику. Овом приликом дефинисан је њихов просторни размештај, карактеристике локалног положаја у оквиру постојећих насеобинских територија (атара), као и постанак, основне тенденције развоја и савремене геопросторне промене. Посебна пажња посвећена је сагледавању динамике процеса трансформације привремене (викенд) насељености у трајну (континуирану) насељеност и његовом утицају на територијални и популациони развој постојећих сеоских насеља.

Кључне речи: Сићевачка клисура, викенд насеља, постанак, размештај.

Увод

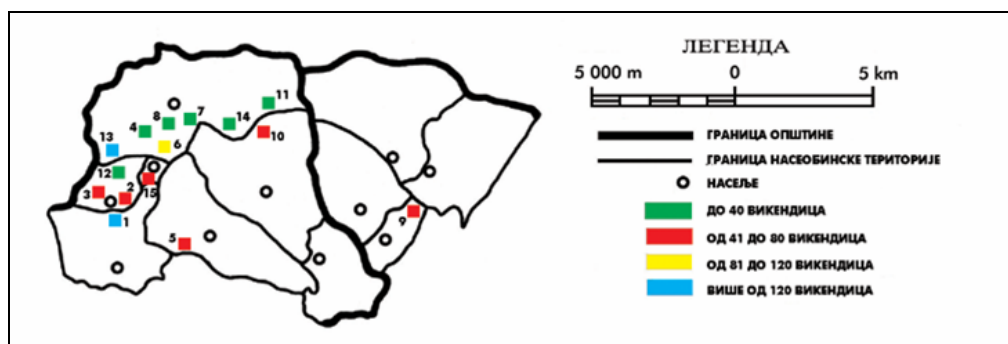
Обзиром на чињеницу да је на простору бивше СФРЈ од 1960. до 1970. удесетостручен број станова за одмор и рекреацију, а у периоду 1970-1980. увећан пет пута (Наумовић, М. 1990.), статистичка служба се од пописа 1971. активно бави овом проблематиком. Између осталог, утврђени су и критеријуми за дефинисање станова за одмор и рекреацију и њихово разврставање. У пописима су од 1971. у станове за рекреацију свргнути они станови који се користе повремено или више месеци у години, а налазе се у засебној кући, вили, у породичној кући, некој другој врсти зграде или у мањој дрвеној кући. Као стан за рекреацију пописан је и стан који је у време пописа само једним делом коришћен као стан за стално становање, тј. у другом делу стана је становало домаћинство у својству подстанара (Попис, 2002). Обзиром на недостатке ове дефиниције, анализа везана за број станова за рекреацију у овом раду искључиво је везана за теренске податке.

Привремена насељеност у Сићевачкој клисури има вишевековни континуитет. У прошлости је била искључиво везана за развој привремених сточарских насеља, која су до средине 20. века имала велики значај у руралном привређивању овог краја (Костић М., 1995). Упоредо са процесом њиховог одумирања развијају се викенд насеља, као нове форме привремене насељености (сезонске и периодичне) Сићевачке клисуре. Имајући у виду специфичности развоја викенд насеља, евидентно је да она представљају сезонске насеобине чија је основна намена представљена потребом становништва за одмором и рекреацијом, с тим да је од 90-их година 20. века, са пресељавањем домаћинстава у станове за рекреацију, све присутнија промена првобитне намене.

¹ Рад представља резултат истраживања на пројекту 146010, које финансира Министарство за науку и технолошки развој Републике Србије.

Просторни размештај

Викенд насеља Сићевачке клисуре лоцирана су у подножју врхова Суве планине (1.810 m) и Сврљишких планина (1.334 m), на удаљености до 5 km од магистралног правца Ниш – Димитровград са којим су повезана прикључним асфалтним путевима. Од 15 викенд насеља на долинским странама Нишаве простроно се развија 13 насеља, док се преостала два (Курашница и Влашка шума²) налазе у долинама Куновичке и Јелашничке реке. Простиру се у висинском појасу од 220 m (Ћемер) до 420 m (Курашница). Викенд насеља Сићевачке клисуре су смештена у атрактивним зонама очуване природе³ са добром саобраћајном повезаношћу са Нишом, као најближим урбаним центром, што је уз утицај осталих фактора (природних и антропогених) директно утицало на специфичности њиховог постанка и развоја, које у савременом периоду карактерише процес трансформације привремене (викенд) насељености у трајну (континуирану) насељеност.

Слика 1. – Размештај и величина викенд насеља Сићевачке клисуре

(извор: Мартиновић, 2003) (1. Влашка шума, 2. Коњуша, 3. Крња, 4. Кулина, 5. Курашница, 6. Кусача, 7. Кутлеш, 8. Мечи дол, 9. Насеље Ланиште, 10. Насеље Островица, 11. Света Петка, 12. Ћемер, 13. Црвеница, 14. Шутевац, 15. Манастир)

Викенд насеља Сићевачке клисуре просторни развој остварују на територијама шест катастарских општина. У К.О. Сићево лоцирано је седам викенд насеља (Кулина, Кусача, Кутлеш, Мечи дол, Света Петка, Црвеница и Шутевац), у К.О. Просек – Манастир четири (Коњуша, Ћемер, Крња, Манастир и северни део Влашке шуме), а у К.О. Куновица, Островица, Ланиште и Јелашница налази се по једно викенд насеље (Курашница, Насеље Островица, насеље Ланиште и јужни део Влашке шуме).

У односу на сеоска насеља у чијем атару су формирана викенд насеља Сићевачке клисуре могу имати три карактеристична положаја:

- физиономски срасла са главним (старим) делом сеоског насеља (Ћемер),
- просторно срасла са новоформираним делом села (Влашка шума, Коњуша, Крња, Света Петка, Кулина, Црвеница, Насеље Ланиште и Насеље Островица)

² Викенд насеље Влашка шума само својим северним делом улази у територијални оквир Сићевачке клисуре.

³ Сићевачка клисура је под заштитом као природно добро од великог значаја – друга категорија заштићеног парка природе (Закон о заштити природе, члан 163, став 4), а њен део (859,6 ha) је 1987. проглашен регионалним парком, за чије потребе је 1995. урађен Просторни план подручја са посебном наменом Сићевачка клисура.

- лоцирана на извесној удаљености од сеоског насеља (Курашница, Шутевац, Кутлеш, Мечи дол и Кусача).

Специфична ситуације је са Манастиром, лоцираним у К.О. Просек – Манастир, који се не може уврстити ни у једну од наведених категорија. Наиме, овде је реч о сеоском насељу које је упоредо са процесом расељавања трансформисано у викенд насеље, а у званичној статистичкој евиденцији још увек егзистира као самостално насеље (Група аутора, 2001).

Постанак и равојне тенденције

Први објекти намењени одмору у ближој околини датирају из римског периода, а међу најзначајнијима припада Медијана (виле, купатила, вртови и др.) која је дуго представљала привремено место боравка императора и више класе приликом њихових путовања на Исток (Наумовић М., 1996). Изградња објеката за одмор настављена је и током српског средњовековног и турског периода, а на простору Сићевачке клисуре период између два светска рата окарактерисан је интензивирањем излетничких кретања, првенствено усмереним ка Сићеву (манастир Ваведења св. Богородице), што је представљало основу за каснију викенд изградњу. У некадашњим излетничким зонама изградња станова за рекреацију спорадично почиње непосредно по завршетку Другог светског рата, када је изграђено првих осам викендица – 4 у сићевачком, 2 у јелашничком и по 1 у островичком и просечком атару (РЗС, 1982). Интензивнија градња почиње од 1965. на простору сићевачког атара од стране општинских службеника и војних пензионера. Евидентно је да је највећи број станова за рекреацију подугнут током друге половине 70-их година 20. века, када се формирају нуклеуси данашњих викенд насеља. Интензивна изградња настављена је и 80-их година, када је број викенд кућа увећан за 27,7% (90-их за 4,2%). Она је у почетку углавном имала стихијски карактер, а прва одредба – одлука о изградњи објеката намењених за одмор и рекреацију, за простор К.О. Сићево донета је 1980. године (Међуопштински службени лист, 1980).

Табела 1. Број станова за одмор и рекреацију у Сићевачкој клисури

Насеље	до 1960.	1971.	1981.	1991.	2002.
Градише	-	3	9	23	31
Долац (село)	-	-	-	45	40
Јелашница	10	13	81	154	104
Куновица	3	3	19	45	39
Ланиште	12	13	36	28	52
Манастир	7	9	34	62	68
Островица	10	11	37	89	63
Просек	4	8	82	153	294
Равни До	-	-	3	4	27
Сићево	22	64	365	318	448
Црнче	12	13	17	29	13
Сићевачка клис.	79	137	683	950	1.179

Извор: Станови за одмор и рекреацију, Попис 1961, 1971, 1981, 1991. и 2002, РЗС, Београд.

Од 1919. до 1945. у насељима Сићевачке клисуре су изграђене прве четири викендице, а до 60-их година 20. века 79 викенд кућа. Почетак развоја викенд насеља везан је за 60-те године, а њихово интензивно просторно ширење остварено је током 70-их година, када је број викендица повећан за око 80%. Према статистичким подацима број станова за одмор и рекреацију је, у мањем обиму, у даљем порасту (2002. – 1.179 станова за одмор и рекреацију), с тим да је највећи део лоциран у оквиру насеобинских територија Сићева, Просека и Јелашнице. Наведена дефиниција

станова за одмор и рекреацију, коришћена у пописима становништва, објашњава неподударње званичних статистичких података и резултата до којих се дошло током теренских истраживања 2001/2002. године. На терену је утврђено да је у насељима Сићевачке клисуре изграђено 983 викендица – 418 у Сићеву, 201 у Просеку, 129 у Јелашници, 70 у Манастиру, 49 у Островици, по 47 у Куновици и Ланишту, 8 у Равном Долу, 6 у Долцу (селу), 5 у Градишту и 3 у Црнчету. Од овог броја 94,3% (927 викендица) лоцирано је у 15 наведених викенд насеља, док су остале спорадично подигнуте у оквиру или непосредној близини сеоских насеља.

У почетку викенд изградње власници кућа за рекреацију били су имућнији социјални слојеви (руководиоци, војна лица и сл.), а касније углавном мештани који су се иселили из села, а потом градили викендице на наслеђеним плацевима, као и житељи околних урбаних насеља – Ниша, Нишке Бање, Пирота и др. Једна од карактеристика викенд насеља је изражена унутрашња хетерогеност, што је резултат чињенице да су викендице грађене по личној замисли или на основу типских пројеката, тако да су нехармонично уклопљене у околни геопростор и углавном без сличности са руралном архитектуром овог предела. Током изградње често је долазило до измене планова и накнадне доградње, што је додатно утицало на њихов несклад са постојећим традиционалним и модерним руралним градитељством. Викенд насеља Сићевачке клисуре не формирају јединствену викенд зону у оквиру насеобинске територије, већ су углавном раштркана, лоцирана на неколико локалитета унутар постојећих катастарских општина, што отежава планирање и уређење овог простора. Један од најинтересантнијих процеса је трансформација привремене (викенд) насељености у континуирану насељеност. Према теренским подацима 2001/2002. године је 13,2% викенд кућа променило своју првобитну намену. Трајно насељавање домаћинства у викендице имало је спорадични карактер до 90-их година 20. века, од када је у наглом порасту. Првобитни разлози углавном су били везани за пресељавање домаћинства пореклом из села, у чијем атару су изградили викендице, по одласку у пензију. Досељавања током 90-их година су највећим делом условљена економским разлозима – пресељавање домаћинства по одласку у пензију да би стан у граду уступили својој деци, досељавање домаћинства због "јефтинијег" живота у сеоској средини, приступачне цене куповина викендица са циљем трајног насељења (поготово од стране избеглица са простора бивше Југославије), пресељење домаћинства из удаљенијих села или периферних делова сеоских насеља у викенд насеља због боље саобраћајне повезаности са градом (пример Влашке шуме) итд.

Влашка шума је формирана на месту некадашњих винограда у јужном делу К.О. Просек – Манастир и северном делу К.О. Јелашница, 1 km јужно од железничке пруге и магистралног пута Ниш–Димитровград. Викенд изградња је започета почетком 70-их година 20. века, а најинтензивнији темпо бележи од средине 70-их до средине 80-их година. У почетку је била усмерена са обе стране пута Просек–Јелашница, а потом се насеље ширило у правцу истока (поред пута ка Плочи и на потесу Седлине) и запада (ка десној обали Јелашничке реке), што је утицало на физиономско срастање села Просек и Јелашница. Према теренским подацима викенд насеље Влашка шума је 2002. године имало 144 викендице (123 у К.О. Јелашница и 21 у К.О. просек – Манастир). Исте године су биле стално насељене 63 викенд куће (43,7%) са 243 становника, који су махом досељени из суседне Куновице и најстаријег физиономског дела Јелашнице. Викенд насеље је електрифицирано 1971, прикључак на урбани водовод Ниша добија 1972, а телефонске везе 1988. године.

Манастир или Горњи Просек (до 1945. засеок Просека) налази се у подножју Кусаче (770 m), једног од врхова Суве планине, са леве стране Нишаве, у западном делу Сићевачке клисуре, 2 km југоисточно од железничке пруге и магистралног пута Ниш–Димитровград. Ово средњовековно сеоско насеље расељено је у условима

масовне емиграције од 60-их година, када је имало 40 домаћинстава. Исељавање становништва праћено је викенд изградњом од 1973. године, која масовни карактер има током 80-их година (Кицошев, С., Бањеглав, Д., Аврамовић, М., 1996), када су сеоске куће, углавном, по куповини трансформисане у викендице, чиме је Манастир трансформисан у викенд насеље (62 викендице). У Манастиру се налази православни храм Св. Николе изграђен на темељима средњовековног манастира (помиње се 1498. и 1564. године). Савремена електрификација извршена је средином 60-их година 20. века, телефонске везе добија средином 80-их година, а водом се снабдева преко локалног водовода за чије потребе је каптиран извор Света Петка.

Коњуша је викенд насеље у К.О. Просек – Манастир, лоцирано на левој долинској страни Нишаве, у западном подножју Кола каменог (656 m), једног од врхова Суве планине, источно од асфалтног пута који се од магистрале одваја ка Просеку. Формирана је на месту сеоских подрума из турског периода, на потесима Орашје, Крст и Коњуша, по коме добија географско име. У свом западном делу просторно је срасла са новоформираним физиономским делом Просека (Насеље Просек). Географски положај овог спонтано формираног викенд насеља може се оценити као изразито неповољан, обзиром да је изграђено на клизишту које је последњи пут било активирано 1948. године. Изградња викендица је заступљена од 1970, а најинтензивнија је током друге половине 70-их и почетком 80-их година, да би до 2002. године било изграђено 78 викенд кућа, чији су власници већином житељи Ниша. Због близине Ниша и добре саобраћајне повезаности од друге половине 90-их година је трајно насељено 14 кућа са 31 становником (Попис 2002.), досељеним из Ниша. Електричну енергију добија одмах по формирању, телефонске везе 1988/89, а водом се снабдева преко сеоског водовода (део насеља се преко лета прикључује на градски водовод Ниша).

Крња је лоцрана на десној долинској страни Нишаве, код њеног изласка из Сићевачке клисуре, у подножју Црвеног брда (440 m), 0,5 km северно од железничке пруге и магистралног пута Ниш–Димитровград. Просторно се развија у западном делу К.О. Просек – Манастир, на потесу Крња, по коме добија географски назив. У свом јужном делу физиономски је срасла са новоформираним физиономским делом Просека (Насеље Просек). Формирана је на месту некадашњих обрадивих површина и винограда просечана, у непосредној близини трагова античке насељености – утврђење на Грацу (Каниц, Ф., 1986), локалитети Шанац и русалија – Страторија, и др. Прве викенд куће изграђене су крајем 70-их година 20. века, а најинтензивнија градња уследила је током 80-их година. По теренским подацима 2002. године у овом насељу било је 50 викендица, чији су власници углавном житељи Ниша. У минималном обиму присутна је трансформација привремене у трајну насељеност – 7 кућа са 19 становника, досељених из Ниша. Крња је електрифицирана средином 80-их, телефонске везе добија средином, а прикључак на градски водовод крајем 90-их година 20. века.

Ђемер се налази на левој обали Нишаве, у западном делу Сићевачке клисуре и подножју Кусаче (770 m), једног од врхова Суве планине, источно од железничке пруге и магистралног пута Ниш–Димитровград. Формиран је у северном делу К.О. Просек – Манастир, на истоименом потесу. Неправилног је лучног облика, што је условљено мањом окуком Нишаве пред њеним изласком из Сићевачке клисуре. У свом источном делу викенд насеље је просторно срасло са најстаријим физиономским делом Просека (Село Просек). Главни и највећи део Ђемера је формиран током 70-их и почетком 80-их година 20. века. Према теренским подацима 2002. године има 26 викендица, чији су власници већином житељи Ниша. Од 90-их година је у мањем обиму присутно трајно насељавање домаћинстава – 7 викенд кућа са 13 становника.

Електрична енергија је увођена у насеље током његове изградње, а водом се снабдева преко сеоског водовода.

Кусача (првобитни назив Ново Сићево) је викенд насеље на левој долинској страни Нишаве, у западном делу Сићевачке клисуре и подножју Кусаче (770 m), једног од врхова Суве планине, јужно од железничке пруге и магистралног пута Ниш–Димитровград. Налази се у југозападном делу К.О. Сићево, на месту некадашњих воћњака и винограда. Територијалним развојем је физиономски срасла са новоформираним делом Сићева (Насеље Сићево). Формирана је на месту некадашњег омиљеног излетишта Нишлија, поред манастира Св. Богородице из 17. века. Главница насеља изграђена је током друге половине 60-их и почетком 70-их година 20. века. По теренским подацима из 2002. године Кусача је имала 102 викендице, углавном у власништву житеља Ниша и Алексинца од којих су 9 биле континуирано насељене (16 становника). Електрифицирана је по изградњи главнице насеља, телефонске везе добија средином 80-их година, а водом се снабдева преко градског водовода Ниша и локалних водовода.

Црвеница је смештена на заравни у подножју Јечаве (596 m) и Црвеног брда (440 m), благо нагнутој ка десној страни тока Нишаве, у западном делу Сићевачке клисуре, поред железничке пруге и магистралног пута Ниш–Димитровград. Лоцирана је на месту некадашњих винограда у југозападном делу сићевачког атара, на потесу Црвени дел, по коме добија актуелни назив. У свом североисточном делу просторно је срасла са новоформираним засеком Сићева (Насеље Сићево). Најинтензивнија викенд изградња била је присутна од почетка 70-их до средине 80-их година, када је основана главница насеља. Црвеница представља највеће викенд насеље Сићевачке клисуре, са 182 викендице (Попис 2002.), углавном у власништву житеља Ниша и Пирота. Године 2001/02. трајно је било насељено 18 кућа (37 становника), досељених из Ниша. Електричну енергију добија 1980. године, телефонске везе 1984/85, прикључак на градски водовод 1985, а улице су асфалтиране 2000. године.

Кутлеш је викенд насеље на десној долинској страни Нишаве, у западном делу Сићевачке клисуре, северно од железничке пруге и магистралног пута Ниш–Димитровград. Налази се на месту некадашњих виноградарских подрума (због чега је познато и под називом Зидине), у јужном делу сићевачког атара, на потесима Мратин брод и Кутлеш (скривено, скутано), по коме добија географско име. Викенд изградња је започета 60-их година, а најинтензивнији темпо има 70-их година. На терену је констатовано да је викенд насеље 2002. године имало 38 викендица, углавном у власништву Нишлија, од којих је четири било континуирано насељено (20 становника). Електричну енергију добија 1973, прикључак на локални водовод средином 70-их, а телефонске везе средином 80-их година.

Шутевац је лоциран на десној долинској страни Нишаве, у западном делу Сићевачке клисуре, у подножју Граца (1.062 m), једног од врхова Сврљишких планина, северно од железничке пруге и магистралног пута Ниш–Димитровград. Формиран је у јужном делу сићевачког атара (потес Шутевац), на месту некадашњих винограда и виноградарских подрума, између Кутлеша (на западу) и Свете Петке (на истоку). Главни и највећи део насеља формиран је од средине 70-их до средине 80-их година. По теренским подацима из 2002. године Шутевац је имао 37 викендица, већином у власништву житеља Ниша, а трајно је било насељено четири викенд кућа (8 становника). Насеље је електрифицирано 1982, а водоснабдевање је комбиновано (градски и локални водовод).

Кулина се налази у подножју стрмих одсека Јечаве (596 m), са десне стране Нишаве, у западном делу Сићевачке клисуре, северно од железничке пруге и магистралног пута Ниш–Димитровград. Лоцирана је на месту некадашњих башти, у југозападном делу сићевачког атара, на истоименом потесу. Приликом изградње

насеља евидентирани су трагови старије насељености (остаци римског гробља, православног храма и др.). Главница данашњег викенд насеља, које 2002. године броји 20 викендица, изграђена је од 1978-1980. године. Власници су махом житељи Ниша. Кулина је електрифицирана током изградње, а водоснабдевање је комбиновано (градски и локални водовод).

Света Петка је смештена у истоименом басену, у средишњем делу Сићевачке клисуре, на десној долинској страни Нишаве, у подножју Лесковог врха (1062 m) и Пљоштара (1052 m), врхова Сврљишких планина, северно од железничке пруге и магистралног пута Ниш–Димитровград. Налази се у југоисточном делу атара Сићева, на простору интензивних излетничких кретања између два светска рата усмерених ка средњовековном манастиру Св.Петке (Ајдић Р., 1983). По изградњи главног дела насеља од 1963. године до 1974, просторно је срасла са новоформираним физиономским делом Сићева (Насеље Света Петка). По теренским подацима из 2002. године у викенд насељу је било 18 викендица, у власништву житеља Ниша, од којих су трајно биле насељене четири куће (11 становника). Електричну енергију добија крајем 60-их, телефонске везе 80-их година, а водом се снабдева преко локалног водовода.

Мечи дол се налази на десној долинској страни Нишаве, у западном делу Сићевачке клисуре, северно од железничке пруге и магистралног пута Ниш–Димитровград. Лоциран је у јужном делу сићевачког атара (потес Мечи дол, по коме добија назив), на месту некадашњих винограда. Прва викенд кућа изграђена је 1968/69, а главница викенд насеља формирана је током друге половине 80-их година 20. века. Припада групи мањих викенд насеља, са 15 викенд кућа (Попис 2002). Електрификација је извршена 1970, а прикључак на градски водовод Ниша добија од 1983. до 1985. године.

Курашница (позната и под називом Шумје) лоцирана је на десној долинској страни Куновичке реке и гребенима између четири периодичних потока, њених десних притока, у подножју Страже (617 m), једног од врхова Суве планине, северно од пута који од Ниша води преко Плоче за Белу Паланку. Налази се у западном делу куновичког атара, на месту некадашњих винограда (потес Курашница). Прва викендица изграђена је 1972. године, а главница викенд насеља формирана је од краја 70-их до средине 80-их година 20. века. Власници кућа су раније исељени (већином у Ниш) мештани Куновице, затим житељи околине Пирота, Ниша и др. По теренским подацима 2002. године било је 47 викендица. Електричну енергију добија по завршетку изградње, телефонске везе средином 80-их година, а водом се снабдева преко урбаног и неколико локалних водовода.

Насеље Островица смештено је на левој долинској страни Нишаве, код њеног уласка у Сићевачку клисуру, у подножју Облика (901 m), јужно од железничке пруге и магистралног пута Ниш–Димитровград. Налази се у северном делу островичког атара, северно од старог дела насеља, по коме добија географско име. Формирано је у зони излетничких кретања Нишлија између два светска рата, усмерених ка манастиру Св. Петке (атар Сићева), који се налази у непосредној близини данашњег викенд насеља. Током 60-их и 70-их година 20. века присутно је пресељавање островичких домаћинстава (2001. – 40 домаћинстава) и формирање засеока – Насеље Островица, а упоредо са овим процесом одвијало се формирање викенд насеља које чини његов источни део. На терену је констатовано да су 2002. биле изграђене 42 викендице. Електрифицирано је у току формирања насеља, телефонске везе добија средином 80-их година, а водом се снабдева преко водовода островичког каменолома.

Насеље Ланиште (у општинској документацији се наводи као Радов до) налази се на левој долинској страни Нишаве, у источном делу Сићевачке клисуре,

јужно од железничке пруге и магистралног пута Ниш–Димитровград. Налази се у северном делу атара Ланишта, северисточно од старог дела насеља, по коме добија назив. Упоредо са пресељавањем сеоских домаћинстава (2001. – 13 домаћинстава) на ову локацију, одвијала се од 70-их година и викенд изградња. У Насељу Ланиште је 2002. године било 47 викендица, чији су власници углавном ранији житељи Ланишта који су се иселили у Ниш, Лесковац, Зајечар и Београд. Електричну енергију и асфалтни пут добија 1980. године, а локални водовод током 80-их година.

Закључак

У Сићевачкој клисури савремени развој остварује 15 викенд насеља: Влашка шума, Коњуша, Крња, Кулина, Курашница, Кусача, Кутлеш, Мечи дол, Насеље Ланиште, Насеље Островица, Света Петка, Ђемер, Црвеница, Шутевац и Манастир. Она као таква не формирају јединствену викенд зону, већ су углавном раштркана и лоцирана на неколико локалитета унутар постојећих катастарских општина, што отежава планирање и уређење овог простора. У наведеним викенд насељима налази се 94,3% укупног броја викенд кућа Сићевачке клисуре, док су остале спорадично изграђене у оквиру или непосредној близини сеоских насеља. Лоцирана су у атрактивним зонама очуване природе са добром саобраћајном повезаношћу са околним урбаним центрима. Ово је у великој мери утицало на специфичности њиховог савременог развоја, од којих је најзначајнија процес трансформације привремене (викенд) насељености у трајну (континуирану) насељеност и, сходно томе, промене у територијалном и популационом развоју сеоских насеља Сићевачке клисуре. Према теренским подацима 2001/2002. године је 13,2% викенд кућа променило своју првобитну намену.

Литература

- Ајдић, Р. (1983). *Историја Ниша, књ. I*. Ниш: Градина и Просвета.
 Архив општине Ниш. (1980). *Међуопштински службени лист, бр. 6*.
 Билтен 208. (1982). Републички завод за статистику Србије.
 Грчић, Ј. (2009). Станови за одмор и рекреацију у Мачви, Шабачкој Посавини и Поцерини и могућности за њихово туристичко активирање. *Зборник радова Географског факултета Универзитета у Београду*, 57, 181-198.
 Група аутора (2001). Географска енциклопедија насеља Србије књ. III. Београд: Географски факултет.
 Каниц, Ф. (1986). *Србија, земља и становништво*. Београд: Српска књижевна задруга.
 (1991.). Просторни план подручја посебне намене Сићевачка клисура. Урбанистички завод: Ниш.
 Кицошев, С., Бењеглав, Д., Аврамовић, М. (1996). Насеља Сићевачке клисуре. *Гласник Српског географског друштва, св. 1*, 39-45.
 Костић, М. (1955.). О улози и значају Сићевачке клисуре за саобраћај, насеобине и људска кретања. *Зборник радова Географског института ПМФ-а у Београду, св. 11, стр. 94*.
 Мартиновић, М. (2003). *Антропогеографска проучавања насеља Сићевачке клисуре и савремене геопросторне промене*. Магистарски рад, Географски факултет Универзитета у Београду.
 Наумовић, М. (1996). *Насеља као огледало друштва*. Ниш: Градина.
 Наумовић, М. (1990). *Насеља за одмор, социолошка истраживања*. Ниш: Градина.
 Општине у Србији. (2004). Попис 2002, Методолошка објашњења. *Републички завод за статистику Србије*.
 ***(1971). *Станови за одмор и рекреацију, Попис становништва, домаћинстава и станова*. Београд: Републички завод за статистику Србије.
 ***(1981). *Станови за одмор и рекреацију, Попис становништва, домаћинстава и станова*. Београд: Републички завод за статистику Србије.
 ***(1991). *Станови за одмор и рекреацију, Попис становништва, домаћинстава и станова*. Београд: Републички завод за статистику Србије.
 ***(2002). *Станови за одмор и рекреацију, Попис становништва, домаћинстава и станова*. Београд: Републички завод за статистику Србије.

WEEKEND SETTLEMENTS: THE CASE OF SIĆEVAČKA GORGE

MARIJA MARTINOVIĆ, IVAN RATKAJ, MIKICA SIBINOVIĆ

University of Belgrade - Faculty of Geography, studentski trg 3/3, Belgrade, Serbia

Abstract: In this paper we present an analysis of the impact of an intensive process of building rest and recreation houses and the establishment of settlements in the Sićevačka gorge, Serbia, from the 1960s to the beginning of the 20th century. The analysis is based on field research conducted in 2001/2002nd, as well as official statistical data. In this paper, settlements are defined by their spatial distribution, characteristics of the local position within the existing territory (Atari), and basic trends in development and advanced geospatial changes. Special attention is devoted to the consideration of how the density of temporary settlements (weekend) has impacted the permanent (continuous) population as well as the territorial and population development of existing rural settlements.

Key words: Sićevačka gorge, weekend settlements, rest and recreation houses

Introduction

Given the fact that in former Yugoslavia from 1960 until 1970 the number of recreation houses increased ten fold, and during the period 1970-1980 increased five fold (Naumović, M. 1990). As a result, the statistical office of the 1971 census actively engaged in this issue. Among other things, the office identified the criteria for the definition of housing for rest and recreation and their classification. Since 1971 the Census has counted recreation houses. These apartments are classified for recreation dwellings that are used occasionally or a few months of the year, and are located in a separate house, villa, in a family home, a different type of building or in a small wooden house. The Census considers a house only partly used as a home for permanent residence, as a recreation house (Census, 2002). Given the shortcomings of this definition, analysis related to the number of apartments for recreation in this paper is only related to the field data.

Temporary populations have existed in the gorge for centuries. In the past, settlements were related only to the development of temporary livestock settlements, which until the mid-20th century had a great importance in the rural economy of this region (Kostić M., 1995). This process of development led to the decline of temporary livestock settlements and the formation of temporary weekend (seasonal and periodic) developments in Sićevačka gorge. The main purpose of the seasonal settlements was the need for rest and recreation, but since the 1990s some families have moved to the settlement permanently.

Spatial Distribution

Weekend settlements in Sićevačka gorge are located at the foot of the mountain peaks of Suva planina (1810 m) and Svrlijske planine (1334 m). The settlements are well connected to the main Niš – Dimitrovgrad road at a distance of up to five kilometers. Of the 15 settlements in the gorge, 13 are located in the Nišava valley, the remaining two settlements (Kurašnica and Vlaška šuma) are located near the confluence of the Kunovičke Jelašnica rivers with the Nišava. The settlements are located at elevations between 220 m (Čemer) and 420 m (Kurašnica). Weekend settlements in Sićevačka gorge are located in attractive areas of preserved nature. They have with good transportation connections to Niš, the nearest urban center. Those factors had a direct impact on the unique characteristics, the origin and the development of weekend settlement.

Figure 1 - Types and sizes of cottage settlements in Sićevačka gorge (source: Martinović, 2003)
 (1. Vlaška šuma, 2. Konjuša, 3. Krnja, 4. Kulina, 5. Kurašnica, 6. Kusača, 7. Kutleša, 8. Meči Dol, 9 Lanište Naselje, 10. Ostrovica Naselje, 11. Sveta Petka 12. Čemer, 13. Crvenica, 14. Šutevac, 15. Manastir)

Weekend settlements in Sićevačka gorge are located in the territories of six villages. Seven weekend settlements (Kulina, Kusača, Kutleš, Meči Dol, Sveta Petka, Crvenica and Šutevac) are located within the boundaries of Sićevo. Four settlements (Konjuša, Čemer, Krnja, Manastir and the northern part of Vlaška šuma) are located within Prosek's boundaries. The remaining weekend settlements are each located in different village boundaries: Kurašnica in Kunovice, Ostrovica Naselje in Ostrovica, the southern parts of Vlaška šuma in Jelašnica and Lanište Naselje in Lanište.

In relation to the villages in the district which formed the Sićevačka gorge weekend settlements can have three characteristic positions:

- grown up with the main (old) part of rural settlements (Čemer)
- grown up with the newly formed part of the village (Vlaška šuma, Konjuša, Krnja, Sveta Petka, Kulin, Crvenica, settlement Lanište and settlement Ostrovica)
- Located at some distance from the rural settlements (Kurašnica, Šutevac, Kutleša, Meči Dol and Kusača).

The specific situation is with the Manastir, located in village territory of Prosek - Manastir, which can not be included in any of these categories. Namely, in terms of rural settlement which is in parallel displacement transformed into a weekend resort, and in the official statistical records, still exist as an independent settlement (Group of authors, 2001).

The origin and development tendencies

The facilities for relaxation in the vicinity date back to Roman times, and among the most important is Median (villas, baths, gardens, etc.), which has long represented the temporary residence of emperor and higher classes during their trips to the East (Naumović M., 1996). Construction of facilities for the holiday continued during the Serbian medieval and Ottoman periods, and the Sićevačka gorge area in period between two world wars was characterized by intensifying excursion trips, primarily directed towards Sićevo (Monastery of the Presentation of the Blessed Virgin Mary), which was the basis for future construction of a weekend settlements. In the former excursion housing areas for recreation, construction of houses sporadically starts immediately after the Second World War, when it was built the first eight houses - 4 in Sićevo Atari, 2 in Jelašnica and 1 in Ostrovac and Prosek area (Republic Data Source, 1982). Intensive construction began in 1965th, in the Sićevo place by municipal officials and military retirees. It is evident that the largest number of apartments for recreation was built during the second half of the 1970s, when it formed the nucleus of today's weekend settlements. Intensive construction continued during the 80's, when the number of weekend houses increased by 27.7% (during 90's the increase was 4.2%). Construction initially was mainly uncontrolled, and the first provision - the decision over constructing facilities designed for relaxation and recreation in the area of village area of Sićevo was made in 1980th, (Inter-municipal official gazette, 1980).

Table 1 - The number of apartments for vacation and recreation in the Sićevo Gorge

Settlement	to 1960	1971	1981	1991	2002
Gradiše	-	3	9	23	31
Dolac (village)	-	-	-	45	40
Jelašnica	10	13	81	154	104
Kunovica	3	3	19	45	39
Lanište	12	13	36	28	52
Manastir	7	9	34	62	68
Ostrovica	10	11	37	89	63
Prosek	4	8	82	153	294
Ravni Do	-	-	3	4	27
Sićevo	22	64	365	318	448
Crnče	12	13	17	29	13
Sićevačka Gorge	79	137	683	950	1.179

From 1919th, to 1945th year, the first four residential cottages were built in the settlements of Sićevačka gorge. By the 1960s, 79 weekend homes had been built. In the 1960s, the development of weekend settlements accelerated, and their intense physical expansion was achieved during the 70s, when the number of cottages increased by about 80%. According to the statistics the number of apartments for vacation and recreation is still rising, though in a lesser extent (in 2002nd, were 1.179 apartments for vacation and recreation), and most of these houses are located within the settlement territory of Sićevo, Prosek and Jelašnica. The definition above about apartments for vacation and recreation, used in population censuses, explains the mismatch of official statistics and the results which occurred during the field survey 2001/2002nd, year. On the scene it was determined that in the settlements of Sićevačka gorge were built 983 cottages - 418 in Sićevo, 201 in Prosek, 129 in Jelašnica, 70 in Manastir, 49 in Ostrovica, 47 in Kunovica, 47 in Lanište, 8 in Ravni Do, 6 in Dolac (village), 5 in Gradiše and 3 in Crnče. 94.3% of these cottages (927) are located in the 15 listed weekend settlements, while the others are sporadically built within or near villages.

As the constructions of the weekend settlements begun, owners of recreation houses were those of the higher social rank (executive-generals, military personnel, etc.), but later the newly built houses mostly belonged to the locals who have moved away from the villages, and then built cottages on inherited lands, same as residents of nearby urban settlements – Niš, Niška Banja, Piroet et al. One of the characteristics of weekend settlements is expressed internal heterogeneity as a result of the fact that the cottages were built on a personal idea or based on the typical projects, and that is the reason why they are not harmonically embedded in the surrounding space and in general have no resemblance to the rural architecture of this region. During the construction works those houses were often plagued by the changes of plans and subsequent upgrades, which further influenced their discrepancy with the existing traditional and modern rural architecture. Weekend settlements of Sićevačka gorge do not form a unique weekend zone within the settlements territory, but they are mostly dispersed, located in several locations within the existing cadastral municipalities, which makes planning and development of this area very difficult. One of the most interesting processes is the transformation from temporary (weekend) to a permanent settlements. According to the field data 2001/2002nd, 13.2% weekend houses changed their original purposes. The permanent settlement of households in the cottages had a sporadic nature till the 1990s, when it suddenly rose.

The primary reasons were mostly related to the resettlement of the households originated from the village, in which they had built cottages after retirement. Immigration during the 90's happened mostly because of economic reasons - resettlement of households after retirement to give their children an apartment in the city, immigration households due to "cheaper" living in the rural environment, affordable house purchase with the goal of

permanent settlement (especially by refugees from the former Yugoslavia), relocation of households from remote villages or peripheral parts of rural settlements in the weekend settlements for better transport links to the city (such as Vlaška šuma) and so on.

Vlaška šuma was formed in the area of the former vineyards in the southern part of village territory of Prosek - Manastir and on the northern part of village territory of Jelašnica, 1 km south of the railway and the highway Niš-Dimitrovgrad. Construction of weekend settlement started in the early 1970s, and was most intense from 1970's to mid 1980's. Initially the building was focused on both sides of the road Prosek-Jelašnica, then the settlement spread towards the east (near the road towards Ploča in the Sedline area) and west (towards the right bank of the river Jelašnica), which resulted with connection between villages Prosek and Jelašnica. According to the field data, weekend settlement Vlaška šuma in 2002nd, had 144 cottages (123 in village territory of Jelašnica and 21 in village territory of Prosek - Manastir). During that year, 63 weekend houses (43.7%) were continuously inhabited with 243 inhabitants, and they mostly were from neighboring Kunovica and the oldest part of Jelašnica. Weekend settlement was electrified in 1971st, and got access to urban water supply from Niš in 1972nd, a telephone line in 1988th, year.

Manastir or Gornji Prosek (up to 1945. village part Prosek) is situated at the foot of Kusače (770 m), one of the peaks of the mountain Suva planina, on the left bank of river Nišava, in the western part of the Sićevo gorge, 2 km southeast of the railway and the highway Niš-Dimitrovgrad. This medieval village was displaced because of the mass immigration from the 60's, when it had 40 households. The migration of the population was followed by the construction of the weekend settlements since 1973rd, which had a mass character in the '80s (Kicošev, S., Banjeglav, D., Avramović, M., 1996), when the rural homes, after being sold, were mainly transformed into cottages, and that transformed Manastir into a weekend settlement (62 cottages). In Manastir there is an orthodox church dedicated to St. Nicholas, which was built on the foundations of a medieval monastery (mentioned in the both 1498th, and 1564th, year). Modern electrification was conducted in the mid 1960's, the telephone lines in mid 1980s, and water supplies gets through a local aqueduct, connected to Sveta Petka spring.

Konjuša is a weekend settlement in village territory Prosek - Manastir, located on the left hand side of the valley Nišava river in the western foothills of the Kola kamenog (656 m), one of the peaks of a Suva planina, east of the asphalt road that leads to Prosek. It was formed in the place of basement from the Turkish period, in the area of Orašje Cross and Konjuša, by which it got his geographical name. In its western part is grown together with the newly formed part of Prosek. The geographical position of the this spontaneously formed cottage settlement can be evaluated as extremely unfortunate, since it is built on a landslide that was activated last time in 1948th, year. Construction of cottages has started in 1970, and was the most intensive during the second half of the 70's and early 80's, in order to reach the number of 78 in 2002nd, mostly owned by citizens of Niš. Because of the nearness of Niš and good transport links from the second half of the '90s has been permanently inhabited 14 houses with 31 inhabitants (Census 2002nd), who came from Niš. Electricity gets immediately after the formation, telephone 1988/89th, and water is supplied through the rural water supply (part of the village over the summer uses the city's water supply of Niš).

Krnja is located on the right side of the valley Nišava, near the exit from Sićevačka gorge at the foot of Red Hills (440 m), 0.5 km north of the railway and the highway Niš-Dimitrovgrad. Settlement develops in the western part of village territory Prosek - Monastery at the area of Krnja, by which it got his geographical name. In its southern part is grown together with the newly formed part of Prosek (village Prosek). Krnja was established in the area of former fields and vineyards, close to the traces of ancient commune - a fortress of Graz (Kanitz, F., 1986), localities Šanac and Rusalija - Stratorija, et

al. The first weekend homes were built in the late 70's of the 20th, century, and the most intensive building followed during the '80s. According to the field data from 2002nd, in this village were 50 cottages, whose inhabitants are mainly owners from Niš. The minimum extent is present in the transformation of temporary to the permanent population - 7 houses with 19 inhabitants, settlers from Niš. Krnja has electrified the mid-80s, telephone gets at the mid of the 90s, and connection to the city's water supply at the end of the 90s of the 20th, century.

Ćemer is located on the left bank of the Nišava river, in the western part of the Sićevačka gorge and the foothill Kusača (770 m), one of the peaks of the mountain Suva planina, east of the railway and the highway Niš-Dimitrovgrad. Settlement is formed in the northern part of village territory Prosek - Monastery. Irregular arc shape caused to a lower curve of a river Nišava, before the turning from Sićevačka gorge. In the eastern part weekend settlement grown together with the oldest part of the Prosek (village Prosek). The main and the biggest part of the Ćemer is formed during the 70's and early 80's of the 20th, century. According to the field data from the 2002nd in this village were 26 cottages, mostly owned by citizens of Niš. Since the '90s there was less percentage of permanent settlements - 7 weekend houses with 13 inhabitants. Electricity is installed into the settlement during its construction, and water is supplied through the rural water supply.

Kusača (original name of Novo Sićevo) is a weekend place on the left side of the valley Nišava, in the western part of the Sićevačka gorge and foothill Kusača (770 m), one of the peaks of mountain Suva planina, south of the railway and the highway Niš-Dimitrovgrad. It is located in the southwestern part of village territory of Sićevo, in the site of former orchards and vineyards. Territorial development is connected with grown up with the newly formed part of settlement Sićevo. Kusača was formed in the favorite picnic area of Niš citizens, next to the monastery of Sv. Virgin from the 17th, century. The biggest part of the settlement was built during the second half of the 60's and early 70's of the 20th, century. According to the field data from 2002nd Kusača had 102 cottages, mainly owned by the citizens of Niš and Aleksinac of which 9 were continuously populated (16 inhabitants). Electricity was installed after the biggest part of settlement was billed, telephone gets in the mid-'80s, and water is supplied through the city of Niš and the local water supply plumbing.

Crvenica is situated on a plateau at the foothill Ječava (596 m) and Red Hills (440 m), slightly inclined toward the right side of the Nišava river, in the western part of Sićevačka gorge, near the railway and the highway Niš-Dimitrovgrad. Settlement is located in the area of the former vineyards in the southwestern part of Sićevo, at the Red part area, by which it got the current name. In Northeastern part Crvenica grown up with a newly formed village Sićevo. Most intensive cottage construction was from the beginning of the 70's to mid 80's, when was established the biggest part of settlements. Crvenica is the largest cottage resort in Sićevačka gorge, with 182 cottages (Census 2002nd), mainly owned by the citizens of Niš and Pirot. In the year of 2001/02nd, there was permanently inhabited 18 houses (37 people), settlers from Niš. Electricity was installed in the 1980th. The telephone lines were installed in 1984/85th, access to urban water supply in 1985th, and the streets are paved in 2000th, year.

Kutleš is a weekend place on the right side of the valley Nišava, in the western part of the Sićevačka gorge, north of the railway and the highway Niš - Dimitrovgrad. Settlement is located in the area of the former vineyard's basement (which is known under the name of Walls), in the southern part of Sićevo, in the Mratin brod and Kutleš area, by which got the geographical name. Weekend settlement construction started in the 60's, and the most intensive was during the 70's. Fieldwork results showed that the settlement had in the year of 2002nd about 38 houses, mostly owned by the citizens of Niš, of which four were continuously populated (20 inhabitants). Electricity was installed in 1973rd, access to the local water supply in mid-70's, and the telephone in mid-'80s.

Šutevac is located on the right side of the valley Nišava, in the western part of Sićevačka gorge at the foothill Grac (1062 m), one of the peaks in mountain Svrljiške planine, north of the railway and the highway Niš - Dimitrovgrad. Settlement was formed in the southern part of the Sićevo, (Šutevac area), the area of the former vineyards and cellars between Kutleš (the west) and Sveta Petka (east). The main and the biggest part of the settlements were established since the mid 70's to mid 80's. According to the field data from the year 2002nd Šutevac had 37 cottages, mostly owned by the citizens of Niš. There was permanently settled four weekend house (8 people). The village was electrified in 1982nd, and water supply is combined (city and local water supply).

Kulina is located at the foothill Ječava (596 m), at the right side of Nišava river, in the western part of the Sićevačka gorge, north of the railway and the highway Niš - Dimitrovgrad. Settlement is located in the area of former garden, in the southwestern part of Sićevo, in the same name area. During the construction of settlements there was recorded the older density (the remains of a Roman cemetery, Orthodox church, etc.). The biggest part of the weekend settlement, which in the 2002nd year had 20 cottages, was built from 1978th, to 1980th, year. The owners are mostly citizens of Niš. Kulina is electrified during the construction time, and water supply is combined (city and local water supply).

Sveta Petka is situated in the basin of the same name, in the middle of Sićevačka gorge, on the right side of Nišava valley, at the foothill Leskov vrh (1062 m) and Pljoštara (1052 m), mountain pics of Svrljiške planine, north of the railway and the highway Niš - Dimitrovgrad. Settlement is located in the southeastern part of the Sićevo, in the area of intense movement between the two world wars, aimed at a medieval monastery St. Petka (R Ajdić, 1983). After the main part of the settlement was build, since 1963rd, until 1974th, settlement grown up with a newly formed Sićevo (village Sveta Petka). According to the field data from 2002nd year the weekend settlement had 18 houses, owned by citizens of Niš. Four houses were permanently inhabited by 11 people. Electricity was installed at the end of the '60s, telephone in '80s, and water is supplied by a local water supply.

Meči Dol is on the right side of the valley Nišava, in the western part of the Sićevačka gorge, north of the railway and the highway Niš - Dimitrovgrad. Settlement is located in the southern part of the Sićevo (Meči Dol area by which got the name), the area of former vineyards. The first weekend house was built in 1968/69th, and the biggest part of weekend settlement was formed during the second half of the 80s of the 20th, century. Settlement belongs to the small cottage resorts, with 15 weekend houses (Census 2002nd). Electrification was completed in 1970th and water supply had connection to the city of Niš since 1983rd, to 1985th, year.

Kurašnica (known as Šume) is located on the right side of Kunovička river valley and ridges, between four periodic streams, its right tributary, at the foothill Straza (617 m), one of the peaks of mountain Suva planina. North of the road that leads over the Niš and Ploče to Bela Palanka. Settlement is located in the western part of Kunovica, the area of the former vineyards (Kurašnica area). The first cottage was built 1972nd, the biggest part of weekend settlement was established since the end of the 70's to mid 80's of the 20th, century. Owners of houses were evicted earlier Kunovica residents (mostly in Niš), and residents of surrounding cities Piroć, Niš, and others. According to the field data 2002nd, there were 47 cottages. Electricity was installed by the completion of construction time, telephone in mid-'80s and water is supplied by several local and urban water supply.

Ostrovica Naselje is situated on the left side of the valley Nišava, with entry into the Sićevačka gorge at the foothill Oblik (901 m), south of the railway and the highway Niš - Dimitrovgrad. Settlement is located in the northern part of Ostrovica, north of the old part of the settlement, by which got geographic name. Ostrovica was formed in the picnic area of Niš, between the two world wars, aimed at the Monastery of St. Petka (Sićevo area) which is located near the modern weekend settlement. During the 60's and 70's of the 20th, century

there was process of resettlement of households (2001st, - 40 households) and the establishment of the village part – Ostrovica. Parallel with this process was growing up a weekend settlement, eastern part of Ostrovica today. Fieldwork was showed that in the 2002nd, 42 cottages were built. Electricity was installed in the formation time of settlement, telephone in the mid-'80s, and water is supplied through the local water supply.

Naselje Lanište (in the municipal documents cited as the Radov Do) is located on the left side of the valley Nišava, in the eastern part of the Sicevačka gorge, south of the railway and the highway Niš - Dimitrovgrad. Settlement is located in the northern part of the Lanište place, southeast of the old part of the settlement, by which got the name. Parallel with the relocation of rural households (2001st, - 13 households) on this site, and weekend construction took place in the 70's. In the settlement Lanište in 2002nd, were 47 cottages, whose owners are mostly former residents who moved from Lanište to Niš, Leskovac, Zajecar and Belgrade. Electricity and road got in 1980th, and the local water supply during the 80's.

Conclusion

In the Sićevačka gorge modern development achieves 15 weekend settlements: Vlaška šuma, Konjuša, Krnja, Kulina, Kurašnica, Kusača, Kutleš, Meči dol, Lanište settlement, settlement Ostrovica, Sveta Petka, Čemer, Crvenica, Šutevac and Manastir. Settlements do not form a single weekend zone, these settlements are generally scattered and located in several locations within the existing village areas, which makes planning and development of this area not very easy. In these areas the weekend houses are 94.3% of the total number in Sićevačka gorge, while the other sporadically built within or near villages. Weekend settlements are located in attractive preserved nature areas with good transport connections with the surrounding urban centers. This has greatly influenced the unique characteristics of their modern development, most notably the transformation process from temporary (weekend) density to the permanent (continuous) density and, consequently, changes in territorial and population development of rural settlements Sićevačka gorge. According to the field data, 2001/02nd was 13.2% weekend house changed its original purpose.

References

See References on page 216